

วารสารวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เริ่ม...ภัยเงียบจากไวรัส

ดร.เรณู อยู่เจริญ*

หลายคนอาจสงสัยว่า “โรคเริม” มีสาเหตุเกิดจากเชื้ออะไร ติดต่อกันได้อย่างไร บางคนไม่เคยเป็น เมื่อเป็นในครั้งแรกจะสังเกตลักษณะรอยโรคที่เกิดขึ้นได้อย่างไรว่าเป็นเริมและเมื่อเป็นแล้วจะมีวิธีการรักษา ป้องกันได้อย่างไร

โรคเริมคืออะไร

โรคเริมเป็นโรคที่ทำให้เกิดตุ่มน้ำใส และแผลขึ้นที่ผิวหนังซึ่งเกิดจากการติดเชื้อไวรัสเริม (Herpes simplex virus) คำว่า herpes เป็นภาษาอังกฤษเวลาคืบคลาน ฮิปโปเครติสเป็นผู้ริเริ่มใช้คำนี้เป็นคำแรก กล่าวกันว่าในยุคโรมันได้มีการระบาดของแผลที่ปากเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการใช้คำนี้ในระยะแรกยังคงสับสนมากและยังใช้เรียกชื่อผิวหนังหลายชนิด (อภิชาติ, 2538)

HSV เป็นเชื้อไวรัสที่จัดอยู่ใน Family *Herpesviridae* Subfamily *Alphaherpesvirinae* ไวรัสตระกูลนี้ทำให้เกิดการติดเชื้อแบบแอบแฝง (latent infection) ที่ปมประสาท ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิดได้แก่ ชนิดที่ 1 และ 2 โดยไวรัสทั้ง 2 ชนิดนี้จะมีลักษณะแอนติเจนบางส่วนที่คล้ายกัน HSV-1 จะพบการติดเชื้อบริเวณเยื่อเมือกบริเวณริมฝีปาก ตา และส่วนอื่นในร่างกาย บริเวณเหนือระดับเอว อาจเกิดที่สมอง ส่วน HSV-2 ติดต่อกันทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งมักพบที่บริเวณอวัยวะสืบพันธุ์และบริเวณต่ำกว่าระดับเอวลงมา

ลักษณะการติดเชื้อของไวรัสก่อโรคเริม

การติดเชื้อครั้งแรก (primary infection) จะมีอาการแสบคัน ตรงบริเวณผิวหนังที่ติดเชื้อ ต่อมาจะมีตุ่มใสและอักเสบแดง การติดเชื้อแบบเฉียบพลันของ HSV-1 มักเกิดขึ้นที่บริเวณผิวหนังและเยื่อเมือกบริเวณปากหรือเยื่อเมือกบริเวณกระพุ้งแก้ม ส่วน HSV-2 มักพบบริเวณ

*อาจารย์ประจำสาขาวิชาชีววิทยาและเทคโนโลยีชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

อวัยวะสืบพันธุ์ทั้งบริเวณเยื่อเมือกและผิวหนัง โดยมีระยะพักตัวของโรคประมาณ 2-12 วันเฉลี่ย 6-7 วัน

การติดเชื้อซ้ำ (recurrent infection) หลังจากการติดเชื้อครั้งแรก ไวรัสจะเข้าไปอยู่ในเซลล์ประสาทที่ควบคุมบริเวณนั้น (latent infection) โดยอาจมีสาเหตุเกิดจากไวรัสที่แอบแฝงอยู่ในร่างกายถูกกระตุ้นให้แสดงออกและมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้น (endogenous infection) หรือเกิดจากการได้รับเชื้อภายนอกเข้าไปใหม่ (exogeneous infection)

โดยการติดเชื้อแอบแฝงของ HSV-1 มักพบการติดเชื้อแอบแฝงที่บริเวณ trigeminal ganglion ส่วน HSV-2 มักพบบริเวณ sacral nerve ganglion เชื้อไวรัสจะออกจากปมประสาทมาตามเส้นประสาทรับความรู้สึก ไปยังบริเวณที่เลี้ยงด้วยปมประสาทแขนงนั้นและรอยโรคมักเกิดซ้ำที่ตำแหน่งเดิมเช่น ที่ผิวหนัง หรืออวัยวะสืบพันธุ์ การเกิดรอยโรคซ้ำนี้ อาจมีปัจจัยเกี่ยวข้องเช่น ความอ่อนล้า มีอาการไข้ ได้รับรังสีอัลตราไวโอเลต การบาดเจ็บจากการทำฟัน แปรงฟัน การติดเชื้อในระบบทางเดินอาหาร การมีประจำเดือน การตั้งครรภ์ ความผิดปกติเกี่ยวกับระบบเลือดซึ่งถ่ายทอดทางพันธุกรรม รวมทั้งความเครียดทางอารมณ์และความวิตกกังวล ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เชื้อไวรัสออกจากปมประสาทมายังบริเวณดังกล่าวได้ (บุญยศ, 2538)

อาการทางคลินิกหลังจากติดเชื้อไวรัสก่อโรคเริม

ไวรัสก่อโรคเริม 2 ชนิดมีลักษณะอาการทางคลินิกหลังจากติดเชื้อครั้งแรก และติดเชื้อซ้ำดังนี้

การติดเชื้อในช่องปากและเหงือกอักเสบ คออักเสบ ส่วนใหญ่การติดเชื้อครั้งแรกมักไม่ปรากฏอาการ ประมาณ 1-2 วันจะพบเม็ดตุ่มพองขึ้นที่เยื่อเมือกของช่องปาก โดยปกติจะพบรอยโรคเฉพาะที่เยื่อเมือกในช่องปากและพบได้หลายตำแหน่งอาจเป็นข้างเดียว หรือทั้ง 2 ข้าง แผลจะค่อยหายภายใน 2 สัปดาห์ ในผู้ใหญ่มักพบ คออักเสบหรือทอนซิลอักเสบ มีอาการเจ็บคอ มีไข้ ต่อมน้ำเหลืองบริเวณคอโต อาจพบแผลในลำคอ ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย

การติดเชื้อเริมที่ริมฝีปาก ภายหลังการติดเชื้อ HSV-1 ครั้งแรก ตำแหน่งที่พบคือ ริมฝีปากบริเวณรอยต่อของผิวหนังและเยื่อเมือก อาการจะเริ่มจะเกิดเม็ดแดงแสบคันประมาณ 1-2 วัน ต่อมากลายเป็นตุ่มหนองใสขึ้นเป็นกลุ่มเรียก cold sore หรือ fever blister (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผลริมบริเวณริมฝีปาก

ที่มา: <http://www.natural-holistic-health.com/naturally-helping-cold-sores-fever/>

การติดเชื้อเริ่มที่กระจกตาและเยื่อบุตา การติดเชื้อทำให้เกิดอาการตาแดงข้างเดียว ก่อน และจะลามไปที่กระจกตา เริ่มแรกจะเป็นแผลตื้น ต่อไปแผลจะลามมีลักษณะแตกกิ่งก้าน หรือเป็นแผลรูปกลม ทำให้ตาบอดได้ (ภาพที่ 2) (ประเสริฐ, 2528)

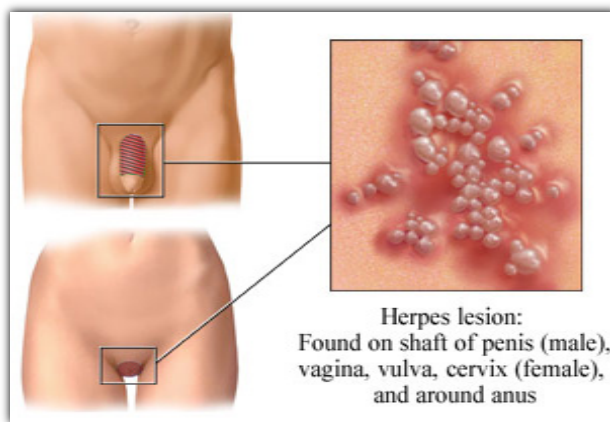

ภาพที่ 2 แผลริมบริเวณตา

ที่มา: <http://www.isoptik.com/isoptik/datas/eyecare1/eyecare31.php>

การติดเชื้อเริ่มที่สมอง จะทำให้เกิดสมองอักเสบ พบได้ทั้งการติดเชื้อครั้งแรกและซ้ำ อาการที่พบคือมีอาการไข้ ไอ เจ็บคอ คลื่นไส้ อาเจียน มีอาการทางประสาท มีอาการเด่นชัดคือ อาการอักเสบของสมองเฉพาะส่วน ผู้ป่วยจะมีอาการชัก อัมพาตครึ่งซีก พูดไม่ได้ (จันทพงษ์ และคณะ, 2530)

การติดเชื้อที่อวัยวะสืบพันธุ์ (genital herpes) HSV-2 จะระบาดติดเชื้อทางผิวหนัง และระบาดไปยังบริเวณอื่น ทำให้เกิดอาการบวมพุพอง บริเวณอวัยวะเพศและทวารหนัก มีอาการคัน ปวดแสบร้อนและเจ็บบริเวณที่เกิดรอยโรคในผู้หญิงทำให้เกิดการอักเสบที่ปากมดลูก ช่องคลอดอักเสบ มักเกิดตุ่มแดง บางครั้งเกิดที่ขาอ่อนหรือสะโพกกัน หลังจากเวลาผ่านไป เล็กน้อยจะมีไข้ อ่อนเพลีย ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ต่อมมีน้ำเหลืองที่ขาหนีบบวม หลังจากเชื้อแฝง ตัวที่ปมประสาท ถ้ามีการกระตุ้น เช่นอ่อนเพลีย มีประจำเดือน จะมีอาการคัน ปวดที่อวัยวะเพศ อาการจะคงอยู่ 1-2 วัน ก่อนที่จะมีแผลพุพอง เมื่อเกิดแผลพุพองจะแสดงอาการเป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ หลังจากนั้นอาการจะหายไป โดยพบว่าการติดเชื้อในสตรีมีกรุนแรงกว่าบุรุษ (Molly, 2003) (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 เริ่มที่อวัยวะสืบพันธุ์

ที่มา: <http://www.ayushveda.com/womens-magazine/home-remedies-for-herpes>

บทบาทของยารักษาโรคติดเชื้อไวรัส

โรคติดเชื้อไวรัสที่มีอาการเฉียบพลันในผู้ที่มีระบบภูมิคุ้มกันปกติ สามารถดูแลเองได้ เป็นส่วนใหญ่ ไม่จำเป็นต้องใช้ยารักษาที่จำเพาะ แต่ในผู้ที่มีโรคเรื้อรังอยู่เดิมและระบบภูมิคุ้มกัน ผิดปกติ โรคติดเชื้อไวรัสอาจก่อให้เกิดอาการรุนแรง หรือมีโรคแทรกซ้อนตามมา นอกจากการรักษาบรรเทาอาการแล้ว จำเป็นต้องให้ยารักษาเพื่อลดการติดเชื้อไวรัสที่จำเพาะ หรือให้ยาที่ช่วยการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน ซึ่งคุณสมบัติของยาต้านไวรัสที่ดีควรมีประสิทธิภาพต่อการฆ่าเชื้อหรือยับยั้งกลไกการทำงานของไวรัสได้สูง โดยมีผลข้างเคียงน้อย อีก

ทั้งยังสามารถละลายได้ดี ดูดซึมเข้าในส่วนต่างๆของร่างกายได้และไม่มีฤทธิ์กดภูมิคุ้มกันของร่างกายหรือพบได้น้อยที่สุด (จันทพงษ์และคณะ, 2530)

โดยทั่วไปในการคิดค้นยาตัวใหม่ๆ สำหรับโรคติดเชื้อไวรัส ยานั้นต้องจำเพาะต่อจุลชีพ โดยไม่เป็นพิษต่อเซลล์หรือเป็นพิษน้อยที่สุด แต่เนื่องจากไวรัสเป็นจุลชีพขนาดเล็กที่ต้องอาศัยกลไกของ host cell ที่ใช้สำหรับสร้างสิ่งต่างๆที่ต้องการ (obligate intracellular parasite) ดังนั้นทำให้การรักษาเป็นไปได้ยาก เนื่องจากยาอาจไม่ยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัสแต่หยุดกลไกของ host cell ปัจจุบันยังไม่มีการรักษาเริ่มให้หายขาด ดังนั้นจึงทำได้เพียงบรรเทาอาการและยาที่ใช้เป็นพวกกึ่งสังเคราะห์ (ถนอมศรี, 2537) ผู้ป่วยบางรายอาจได้รับปริมาณยาไม่ครบ dose ทำให้การรักษาเป็นไปได้ยากขึ้นถ้าใช้เวลานานอาจเกิดการดื้อยา

ปัจจุบันยาที่ใช้ในการรักษาโรคเริ่มได้แก่ 0.1% idoxuridine ซึ่งเป็นยาตัวแรกที่ใช้ในการรักษาเริ่มที่กระจกตาแต่อาการข้างเคียงค่อนข้างสูง trifluridine, vidarabine ซึ่งพบอาการข้างเคียงต่อผู้ป่วยและ acyclovir (ACV) ซึ่งเป็นยารักษาโรคไวรัสก่อโรคเริ่มที่ได้ผลดีในปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยพบว่า ให้ผลดีในการรักษาเริ่มทั้งสองชนิดแต่สำหรับการรักษาอีสุกอีใส งดสุกจากการติดเชื้อVZV ต้องใช้ยาในปริมาณที่สูงกว่า (ศรีจันทร์, 2531) ACV จะถูกดูดซึมได้ดีจากทางเดินอาหารและผิวหนังดังนั้น ACV จึงใช้ในการรักษาได้ทั้งโดยการรับประทาน ฉีดเข้าหลอดเลือดดำ หรือใช้ทาเฉพาะที่ในรูปครีม ยานี้ซึมผ่าน blood brain barrier ได้ไม่ดีนัก แต่ระดับยาสูงพอฆ่าเชื้อไวรัสในระบบประสาทส่วนกลางและไม่พบว่า ACV ก่อให้เกิดความพิการของทารกในครรภ์ (ประเสริฐ, 2528; รวงผึ้ง, 2538)

ข้อควรปฏิบัติและแนวทางการป้องกันการติดเชื้อไวรัสก่อโรคเริ่ม

- สตรีที่ติดเชื้อบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์ ควรทำ herpes pap-smear ทุกปี
- การป้องกันการสัมผัสทางเพศสัมพันธ์ทำได้โดยใช้ถุงยางอนามัย ในผู้ที่พบการติดเชื้อบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์แม้ว่าไม่มีอาการก็อาจมีเชื้อออกมาได้
- ถ้ามารดาพบว่ามี genital herpes ระยะใกล้คลอดและถุงน้ำคร่ำแตกไม่เกิน 4 ชั่วโมงก่อนคลอด ควรทำการคลอดโดยการผ่าตัดบริเวณหน้าท้อง
- การรักษาสุขนิสัยส่วนตัว เช่น หลีกเลี่ยงการจูบหรือการใช้แก้วน้ำร่วมกันหรือในกรณีผู้ติดเชื้อเริ่มบริเวณมือ ซึ่งมีสาเหตุอาจเนื่องจากการจับ สัมผัสประตู ลูกบิด ห้องน้ำสาธารณะ จับราวรถประจำทาง รถไฟฟ้า หรือของใช้อื่นๆในที่สาธารณะต่างๆ ดังนั้นจึงควรล้างมือบ่อยครั้งจะ

ช่วยลดอัตราการติดเชื้อ HSV ได้ เพราะ HSV ไม่ทนต่อความร้อน แสงและสบู่มาก สำหรับวัคซีนป้องกันการติดเชื้อ HSV ทั้งชนิด live หรือ attenuated หรือ subunit vaccine กำลังอยู่ระหว่างการทดลองในสัตว์ ซึ่งข้อปฏิบัติเมื่อเป็นเริ่มคือต้องมีสุขลักษณะที่ดีเพื่อลดโอกาสการแพร่กระจายเชื้อและทำให้แผลหายเร็วขึ้น ควรรักษาความสะอาดบริเวณแผล ถ้าหากตุ่มน้ำใสแตกควรล้างออกด้วยสบู่และน้ำสะอาด ซับให้แห้ง อย่าแกะแผลเพราะจะทำให้เชื้อลุกราม ใช้เสื้อผ้า ชุดเครื่องนอน ผ้าเช็ดตัวที่สะอาดไม่ปะปนกับผู้อื่น พักผ่อนให้เพียงพอ เพราะความเครียดเป็นผลทำให้ร่างกายอ่อนแอ ภูมิคุ้มกันต่ำลง ซึ่งจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอาการของโรคได้ง่ายขึ้นหรือทำให้อาการที่เป็นอยู่แล้วมีระยะเวลานานขึ้น ดังนั้น วิธีการป้องกันอย่างง่ายจึงควรรักษาสุขอนามัยที่ดีอยู่เสมอและควรดูแลสุขภาพ รับประทานอาหาร ผลไม้ อาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ การออกกำลังกายเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่ป้องกันการเกิดโรคภัยต่างๆ ถ้าหากปฏิบัติได้ตามนี้ โรคเริ่มไม่ใช่โรคที่น่ากลัวอย่างที่คิด แม้ว่าจะยังไม่มียาที่รักษาได้โดยตรงทำได้เพียงบรรเทาอาการก็ตาม แต่หากเราดูแลสุขภาพ ออกกำลังกายอยู่เสมอก็สามารถรับมือกับเชื้อไวรัสเริ่มต้นนี้ได้แล้ว

รายการอ้างอิง

- จันทพงษ์ วะสี และคณะ. (2530). ไวรัสวิทยาการแพทย์. กรุงเทพฯ. สาขาไวรัสวิทยา ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, โรงพิมพ์อักษรสมัย.
- ถนนศรี วงศ์รัตนสถิตย์. (2537). สมุนไพรต้านไวรัสฉีพ ใน พจนีย์ สุริยะวงศ์. ความก้าวหน้าของยาและสมุนไพรต้านจุลชีพ. กรุงเทพฯ, บริษัท ทีพี พรินท์ จำกัด.
- บุญยศ เรืองสกุลราช. (2538). กลไกการติดเชื้อแอมฟางของ Herpesviruses ในระดับอนุชีววิทยา ในพิไลพันธ์ พุฒวัฒน์และชโลบล อยู่สุข. Human Herpesviruses. กรุงเทพฯ, สาขาจุลชีววิทยา ประสิดวิทยาและอิมมิวโนวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, โรงพิมพ์อักษรสมัย, หน้า 2.4 และ 2.8.
- ประเสริฐ ทองเจริญ. (2528). เริ่ม. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์เมดาร์ท จำกัด.

- รวงผึ้ง สุทเธนทร์. (2538). การติดเชื้อ. ใน ไพไลพันธ์ พุทธิวัฒนะ และชโลบล อยู่สุข. Human Herpesviruses. กรุงเทพฯ, สาขาจุลชีววิทยา ปรสตีวิทยา และอิมมิวโนวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, โรงพิมพ์อักษรสมัย, หน้า 10.1-10.5.
- เรณู อยู่เจริญ. (2549). การตรวจหาสเมุนไพรบางชนิดที่มีผลในการยับยั้งเชื้อไวรัสก่อโรคเริม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีจันทร์ พรจิราศิลป์. (2531). โครงการคลังข้อมูลยา มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ, หน้า 261-263.
- อภิชาติ ศิวายาทร. (2538). โรคเริมที่อวัยวะเพศ. ใน ไพไลพันธ์ พุทธิวัฒนะ และชโลบล อยู่สุข. Human Herpesviruses. กรุงเทพฯ, สาขาจุลชีววิทยา ปรสตีวิทยาและอิมมิวโนวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, โรงพิมพ์อักษรสมัย, หน้า 12.7-12.9.
- Molly, E. (2003). Acyclovir, A commonly used medication for HIV and AIDS patient. [Online]. Available: <http://www.HIVdent.org/drugs/acyclovir> [2006, March 1

